

دویست و یک قاعده حقوقی کاربردی

داوود صافقیان

سرشناسه: صادقیان، داوود، ۱۳۵۹
 عنوان و نام پدیدآور: دویست قاعده فقهی و حقوقی کاربردی / داوود صادقیان
 مشخصات نشر: تهران: داد و دانش، ۱۳۹۵
 مشخصات ظاهری: ۲۱۱ ص
 شابک: ۳-۳۴-۶۸۸۶-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 موضوع: فقه—قواعد
 موضوع: حقوق مدنی (فقه)
 نوع: حقوق جزا (فقه)
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۴: ۲ ج ۱۶۹/۵ BP
 رده بندی دهکده: ۲۹۷/۲۲۴
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۹۷۷۴۱

عنوان کتاب : دویست قاعده فقهی و حقوقی کاربردی
 مؤلف : داوود صادقیان
 صفحه آراء و طراح جلد : نسیم قلی زاده
 مدیر اجرایی : فاطمه ماستری فراهانی
 ناشر : داد و دانش
 نوبت و سال چاپ : اول، ۱۳۹۵
 قطع و تیراژ : رقعی، ۵۰۰ نسخه
 شابک : ۳-۳۴-۶۸۸۶-۶۰۰-۹۷۸
 قیمت : ۱۶۰۰۰۰ ریال
 به سفارش موسسه فرهنگی هنری شمیم معرفت و علم

تلفن گویا: ۰۲۱-۶۳۸۷۷۱
 تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۳۸۷۷۱۰۱
 نمابر: ۰۲۱-۶۳۸۷۷۱۰۲
 نشانی مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نظری - بین خیابان فخر رازی و ۱۲ فروردین،
 پلاک ۸۱، طبقه ۴

فهرست مطالب

۱۹	بخش مدنی
۲۱	قاعده ۱ - نفی عسر و حرج
۲۳	قاعده ۲ - المیسور لا یُسْقَطُ بالمعسور
۲۳	قاعده ۳ - استیمان والامین لا یضمن
۲۵	قاعده ۴ - احسان (ما علی المحسنین من سبیل)
۲۶	قاعده ۵ - ما یزوم در عقود
۲۷	قاعده ۶ - ید
۲۹	قاعده ۷ - یدمان ید (علی الید ما اخذت حتی تؤدبه)
۳۱	قاعده ۸ - اتلف (من تلف مال الغير فهو له ضامن)
۳۳	قاعده ۹ - تسبیب
۳۴	قاعده ۱۰ - لاضرر ولا ضرر
۳۶	قاعده ۱۱ - تلف مبیع قبل از قبض (کل مبیع تلف قبل قبضه فهو من مال بائعه)
۳۷	قاعده ۱۲ - غرور
۳۸	قاعده ۱۳ - خراج (الخارج بالضمان)
۳۹	قاعده ۱۴ - ولایت
۴۰	قاعده ۱۵ - جب
۴۲	قاعده ۱۶ - صحت
۴۳	قاعده ۱۷ - کل شیء لا یعلم من قبل مدعیه یسمع قوله فیه
۴۴	قاعده ۱۸ - اعتبار شهادت در موضوعات
۴۵	قاعده ۱۹ - عدالت

- قاعده ۲۰ - هرکس سخن او پذیرفته می شود باید سوگند یاد کند اعم از اینکه مدعی یا منکر باشد «کل من یسمع قوله فعلیه الیمین»
- ۴۶ قاعده ۲۱ - عمل به عادت و عرف
- ۴۷ قاعده ۲۲ - العقود تابعه للقصود
- ۴۸ قاعده ۲۳ - العقد ینحل الی عقود
- ۴۹ قاعده ۲۴ - تراحم حقوق
- ۵۰ قاعده ۲۵ - شرط عقل و رشد برای صحت عقود
- ۵۱ قاعده ۲۶ - عدم کفایت اراده درونی
- ۵۲ قاعده ۲۷ - "عنه لکل امر مشکل
- ۵۳ قاعده ۲۸ - الفا العقود و الایقات
- ۵۴ قاعده ۲۹ - حذر، قد، حذر من حذر
- ۵۵ قاعده ۳۰ - کشف
- ۵۶ قاعده ۳۱ - اقدام
- ۵۷ قاعده ۳۲ - سلطنت بر اموال (تسلط)
- ۵۸ قاعده ۳۳ - ملازمه اذن در شیء بالائتلاف لازم آن
- ۶۰ قاعده ۳۴ - احیای موات
- ۶۱ قاعده ۳۵ - حیات
- ۶۲ قاعده ۳۶ - التحجیر یغید الاولویه
- ۶۳ قاعده ۳۷ - قاعده اشتراک در تکلیف
- ۶۴ قاعده ۳۸ - قاعده حمل فعل مسلم بر صحت
- ۶۵ قاعده ۳۹ - اقربیت
- ۶۶ قاعده ۴۰ - فراغ و تجاوز
- ۶۷ قاعده ۴۱ - تشخیص موارد تحالف
- ۶۸
- ۶۹

- قاعده ۴۲ - اذن ۷۱
- قاعده ۴۳ - عدم حجیت بینه در موضوعات ۷۲
- قاعده ۴۴ - عدم حجیت عدل و احد در موضوعات ۷۳
- قاعده ۴۵ - اشخاص استثنایی ۷۳
- قاعده ۴۶ - نفی غرر ۷۴
- قاعده ۴۷ - شرط ۷۴
- قاعده ۴۸ - اختیار ۷۵
- قاعده ۴۹ - لزوم در عقود خیار ۷۶
- قاعده ۵۰ - عدم سقوط خیار با تلف عین ۷۶
- قاعده ۵۱ - ورید در اعمال حق خیار ۷۷
- قاعده ۵۲ - ما یضمن به وجهه یضمن به فاسده ۷۸
- قاعده ۵۳ - اشخاص خیار عقود معاوضی ۷۸
- قاعده ۵۴ - لزوم تسلیم عوضین در مدت خیار ۷۹
- قاعده ۵۵ - تلف مبیع در زمانه خیار و عهده کسی است که خیار ندارد ۸۰
- قاعده ۵۷ - رضاع ۸۲
- قاعده ۵۸ - تعذر وفا به مدلول عقد ۸۳
- قاعده ۵۹ - سبق ۸۴
- قاعده ۶۰ - بینه ۸۵
- قاعده ۶۱ - اقرار ۸۶
- قاعده ۶۲ - مَنْ مَلَكَ ۸۷
- قاعده ۶۳ - ولایت حاکم بر ممتنع ۸۸
- قاعده ۶۴ - اقاله ۸۹
- قاعده ۶۵ - علل الشرائع م عرفات ۹۰

- قاعده ۶۶ - تهمة احكام بر اسماء و عناوين
- قاعده ۶۷ - ملاك تعيين موضوع قراردادها
- قاعده ۶۸ - نوع حق در خياريات
- قاعده ۶۹ - موجبات سقوط خيار
- قاعده ۷۰ - ملكيت مشتري در بيع خياري
- قاعده ۷۱ - كشف در انقضاء خيار
- قاعده ۷۲ - نقل در اعمال خيار (فسخ)
- قاعده ۷۳ - عدم لزوم تسليم عوضين در مدت خيار
- قاعده ۷۴ - ان عمن مقبوضه با فسخ
- قاعده ۷۵ - بطلان اعمال حقوقى صغير
- قاعده ۷۶ - طاعت بجاى و قبول
- قاعده ۷۷ - شرط تنبذ فيز در خود و ايقاعات
- قاعده ۷۸ - ترتيب ايجاب و حول
- قاعده ۷۹ - تعليق در عقود
- قاعده ۸۰ - شرط باطل موجب بطلان بيعت
- قاعده ۸۱ - ملاك تعيين مثلى و قيمى
- قاعده ۸۲ - نحوه تعيين قيمت مال مورد ضمان
- قاعده ۸۳ - ملاك تلف شدن مال و نحوه تأديه آن
- قاعده ۸۴ - تكليف كفار به فروع
- قاعده ۸۵ - حجيت قول ذى اليد (يا ذواليد)
- قاعده ۸۶ - تشخيص مدعى و منكر
- قاعده ۸۷ - ابراه
- قاعده ۸۸ - اعراض

- قاعده ۸۹ - اسقاط
- قاعده ۹۰ - اصل تأخير حادث
- قاعده ۹۱ - علت های شرعی، حقیقی نیستند
- قاعده ۹۲ - نكول اعتبار ندارد
- قاعده ۹۳ - [الشرط الفاسد مبطل للعقد] ام لا؟
- قاعده ۹۴ - مخالفه الشرط لمقتضى العقد توجب بطلانه
- قاعده ۹۵ - البایمان بالخيار ما لم يفترقا فاذا افترقا وجب البيع
- قاعده ۹۶ - كل عقد يحتاج الى ايجاب و قبول لفظين مع التوالى بينهما
- قاعده ۹۷ -
- قاعده ۹۸ - اما عدم اهليه الصبي للتصرف
- قاعده ۹۹ - كل صبي له ان يبيعه ما يملكه و ما لا يملكه لا يصح ...
- قاعده ۱۰۰ - الولد للفراش (قاعده فاس)
- بخش جزایی
- قاعده ۱۰۱ - التعزير بما يراه حاكم (التعزير الى الامام یا التعزير الى الوالى)
- قاعده ۱۰۲ - كل معصيه لم يرد فيه حد ففيها التعزير
- قاعده ۱۰۳ - كل من خالف الشرع فعليه حداً و تعزير
- قاعده ۱۰۴ - التعزير دون الحد
- قاعده ۱۰۵ - اصحاب الكبائر يقتل فى الثالثه
- قاعده ۱۰۶ - كل ما لم يرد فيه ديه فى الشرع ففيه الحكومه
- قاعده ۱۰۷ - الصبي عمده خطأ

- قاعده ۱۰۸ - قبح عقاب بلایان «اصل قانونی بودن مجازات» ۱۴۱
- قاعده ۱۰۹ - در ا ۱۴۲
- قاعده ۱۱۰ - اکراه ۱۴۳
- قاعده ۱۱۱ - اضطرار «الضرورات تبيح المحظورات» ۱۴۴
- قاعده ۱۱۲ - وزر «اصل شخصی بودن مجازات» ۱۴۵
- قاعده ۱۱۳ - حرمت اعانت بر اثم ۱۴۶
- قاعده ۱۱۴ - حرز در سرقت مستوجب حد ۱۴۸
- قاعده ۱۱۵ - لوٹ و قسام ۱۴۹
- قاعده ۱۱۶ - الخیة مؤثرة، انما الاعمال بالنیات ۱۵۰
- قاعده ۱۱۷ - الاصل عدم تحمل الانسان عن غيره ما لم یأذن له فيه ۱۵۱
- قاعده ۱۱۸ - كل یوبه حجاج الی علیه ۱۵۲
- قاعده ۱۱۹ - تغییر الاحکام بتبیر العادات و الزمان ۱۵۳
- قاعده ۱۲۰ - الاکراه فی المعصیه ۱۵۴
- قاعده ۱۲۱ - غیر المباشر لایقاص فی موارد ۱۵۵
- قاعده ۱۲۲ - کل جنایه یلزم جانباً الاصل و وارد ۱۵۶
- قاعده ۱۲۳ - السبب ما علم کونه سبباً ۱۵۶
- قاعده ۱۲۴ - لایقام الحد علی الحاکم و من الیه الحکم ۱۵۷
- قاعده ۱۲۵ - الحبس عقوبه ۱۵۸
- قاعده ۱۲۶ - التصرف علی الرعیه موقوف علی المصلحه ۱۵۹
- قاعده ۱۲۷ - التعزیر الی الامام (التعزیر علی حسب ما یراه الامام) ۱۶۰
- قاعده ۱۲۸ - الحدود لاسقط بتقادم الزمان ۱۶۱
- قاعده ۱۲۹ - العقوبات نعم الکفار ۱۶۲
- قاعده ۱۳۰ - من اتلف نفساً یتنفع به فلا ضمان علیه ۱۶۳

- قاعده ١٣١ - يرث القصاص من يرث المال، الديه يرثها من يرث المال ١٦٤
- قاعده ١٣٢ - في كل عقوبه اسباب مخففه ١٦٥
- قاعده ١٣٣ - الحد لا يورث ١٦٦
- قاعده ١٣٤ - دم المسلم لا يذهب هدرأ ١٦٧
- قاعده ١٣٥ - كل عضو لا يعتمد في البدن ففيه الديه الكامله ١٦٨
- قاعده ١٣٦ - للزمان و المكان اثر في نظر الامام ١٦٨
- قاعده ١٣٧ - عند العذر ترفع العقوبه ١٦٩
- قاعده ١٣٨ - جراحات الرجل المرأه في الديه سواء الى ثلثها ١٧٥
- قاعده ١٣٩ - الحدود اذا احتمل ١٧١
- قاعده ١٤٠ - طهر المؤمن حمى الآ من حد ١٧١
- قاعده ١٤١ - كل عضو حص منه مع وجود تؤخذ الديه مع فقده ١٧٢
- قاعده ١٤٢ - كل رد في الرد قدم رد نصف الديه على القصاص ١٧٣
- قاعده ١٤٣ - لاحد من الاحد عليه ١٧٣
- قاعده ١٤٤ - لاديه ثمن قتله الحد ١٧٤
- قاعده ١٤٥ - لا يحمل على العاقله الا الموضه فصاعداً ١٧٥
- قاعده ١٤٦ - العاقله لا تحمل الا ما سامت اليه "ينه ١٧٦
- قاعده ١٤٧ - لا تخلد في السجن الاثله ١٧٨
- قاعده ١٤٨ - لا يقيم الحد من لله عليه الحد ١٧٨
- قاعده ١٤٩ - لا يمين في حد و لا كفاله و لا شفاعه فيه ١٧٩
- قاعده ١٥٠ - ليس في الحدود نظره و تأخير ١٧٩
- قاعده ١٥١ - من شهر سيفاً فدمه هدر ١٨٥
- قاعده ١٥٢ - من لا يرى للحرم حرمه فلا حرمه له ١٨١
- قاعده ١٥٣ - ضابط الحبس توقف استخراج الحق عليه ١٨١

- قاعده ١٥٢ - لاقصاص فيما فيه التعزير ١٨٢
- قاعده ١٥٥ - في كل ما لا نص فيه الحكومت ١٨٣
- قاعده ١٥٦ - شروط ديات الاطراف شروط ديه النفس ١٨٣
- قاعده ١٥٧ - لاقصاص في عظم ١٨٤
- قاعده ١٥٨ - كل عضو ديته مقدره ففي شلله ثلثا الديه ١٨٥
- قاعده ١٥٩ - المسئوليه تتبع العقوبه ١٨٦
- قاعده ١٦٠ - البئر و الجماعه و المعدن جبار ١٨٦
- قاعده ١٦١ - في كسر كل عظم من كل عضو خمس ديه ذلك العضو ١٨٨
- قاعده ١٦٢ - كل ما للنفسان احداه لا يضمن ما يتلف بسببه ١٨٨
- قاعده ١٦٣ - الاسلام يجب ما قبله الجزايات ١٨٩
- قاعده ١٦٤ - حقه المدينه على المسامحه ١٨٩
- قاعده ١٦٥ - اذا اجتمع حدان من جنس واحد دخل احدهما في الاخر ١٩٠
- قاعده ١٦٦ - الرضى من رضى ما يتولونه ١٩١
- قاعده ١٦٧ - الواجب لا ترك " بواجب اقامه الحدود لا تترك الا بواجب ١٩٢
- قاعده ١٦٨ - الاصل تقديم المباشر على غيره ١٩٢
- قاعده ١٦٩ - على الذمى ما على المسلم ١٩٣
- قاعده ١٧٠ - العقوبه تتبع غاياتها ١٩٣
- قاعده ١٧١ - العقوبات لا تسقط الا بسبب شرعى ١٩٤
- قاعده ١٧٢ - الجواز الشرعى ينافى الضمان و العقوبه ١٩٤
- قاعده ١٧٣ - الديه و القصاص لا يجتمعان ١٩٥
- قاعده ١٧٤ - الساقط من العقوبه لا يعود ١٩٥
- قاعده ١٧٥ - نفى الورز ١٩٦

- قاعده ١٧٦ - الحدود تدرء بالشبهات ١٩٧
- قاعده ١٧٧ - لا قصاص الا بالكفاف و التساوى ١٩٧
- قاعده ١٧٨ - لا يجب القصاص بغير مباشره الا فى المكره والشاهد ١٩٨
- قاعده ١٧٩ - ما له مفصل اوحد مضبوط من الاعضاء جرى فيه القصاص و الا فلا ٢٠٠
- قاعده ١٨٠ - لا قصاص الا باذن الامام الا فى موارد ٢٠١
- قاعده ١٨١ - من قتل بشى قتل بمثله ٢٠٢
- قاعده ١٨٢ - من اسحق القصاص فعفى عنه على مال فهو له ٢٠٢
- قاعده ١٨٣ - لا يسقط القصاص كالضمان بالعود فى الجرم ٢٠٣
- قاعده ١٨٤ - لا ينص صر التعزير المعصيه ٢٠٣
- قاعده ١٨٥ - ال توقيف ما منيه على البيئه و اليمين الا الدم ٢٠٤
- قاعده ١٨٦ - لا ينص صر التعزير ٢٠٥
- قاعده ١٨٧ - لا يجب المريمه و الخدره و ابن السبيل ٢٠٥
- قاعده ١٨٨ - الاصل فى كل معصيه ان تكون كبيره ٢٠٦
- قاعده ١٨٩ - كل ما يشبه شاهدان من الحدود فالاقرار فيه مرتان ٢٠٦
- قاعده ١٩٠ - كل تعريض بما يكرهه الموجه من يوضع القذف ففیه التعزير ٢٠٧
- قاعده ١٩١ - الموانع للعقوبه خمس ٢٠٨
- قاعده ١٩٢ - كل ما فيه التعزير من حقوق الله يشبه بشا ٢٠٨
- قاعده ١٩٣ - كل ما يوجب المهجاء او الايذاء ففیه التعزير ٢٠٩
- قاعده ١٩٤ - يجب اعطاء كل عضو حقه ٢١٠
- قاعده ١٩٥ - كل من لا يجب عن الدخول فلا قطع فى سرقته ٢١٠
- قاعده ١٩٦ - كل مستحق لمال اذا سرق فلا قطع ٢١١

- قاعده ۱۹۷ - ضابطه القطع کل، یملکه المسلم ۲۱۲
- قاعده ۱۹۸ - کل موضع لا يجوز الدخول فيه ألّا لمالکة فهو حرز ۲۱۳
- قاعده ۱۹۹ - کل موضع حرز شیء من الاشياء ۲۱۴
- قاعده ۲۰۰ - المحارب کل من جرد السلاح او حمله ۲۱۴
- قاعده ۲۰۱ - الامتناع بالاختیار فی الجزاییات ۲۱۵

دیباچه

بگذارید سخن را این گونه آغاز کنیم که قاعده، هرچه باشد قاعده است، قانون نیست، حاکمیت ندارد و لازم‌الاتباع نیست قاعده پایه و شالوده‌ای است که بنا بر آن استوار می‌کنند و باصطلاح قاعده را می‌توان قانون در سایه به حساب آورد، قاعده قانون‌ساز است و قانون ملهم از آن است و در همان حال نوعی رافکن است که در جای خود می‌تواند زوایای قانون را روشن کند.

در ذهن من «قاعده» هرگز گونه نشسته است که گفتم اما برای تعریف اصولی و لغوی و سنتی می‌توان به منابع دیگری هم نگاهی داشت:

تاج‌العروس زبیدی، مجمع‌البحرین طبرسی و کشاف القانون نیز برداشت‌های عالمانه‌ای از قاعده دارند که بر آن اساس جمع‌بندی‌هایی در تعریف قاعده شکل می‌گیرد از جمله این که: قواعد فقهی، اصول کلی است با عبارات‌های کوتاه اما اساسی که احکام تشریعی عام را شامل می‌شود به نحوی که در موضوعات آن داخل باشد.

تعریف دیگری می‌گوید: قاعده امری است کلی که در هنگام شناسایی احکام بر تمامی جزئیات خود منطبق باشد.

نیز گفته‌اند: قاعده فقهی قاعده‌ای است که در راه به دست آوردن احکام شرعی مفید واقع می‌شوند اما این فایده از باب استنباط و توسیط نیست از باب تطبیق است.

در عمل اما قواعد فقهی تکیه گاهی است دلارام برای قاضی در مقام صدور حکم و دلیل آن هم این است که قوانین عصری بنا به حکمیت و خاصیت عام خود معمولاً با ابهام و اجمال همراه است لیکن این ابهام و اجمال در قواعد فقهی و اصولی به سده‌هایی را پشت سر گذاشته و در واقع صیقل روزگار را در جوهر خود دارند و اگر چه در جرد ندارد یا بسیار کم است به سخن دیگر، قاعده برای قاضی و حاکم چراغ راهنما است چرا که در چهارسوهای تاریک عبارات ذی وجوه قاعده سمت و سورا نشان می‌دهد پس قاعده، باور جمعی و جاافتاده‌ای است که با عبور از سال‌ها و سده‌ها، روابط جوامع مختلف سایه افراخته و بسیاری از نسل‌ها به دیده احترام بر آن نگریستند. عمری که بر قواعد اصولی و فقهی گذشته است بسیار طولانی است اما اگر از مکتوب شهید اول محمد بن مکی عاملی (۷۸۶-۷۳۶ ه.ق) را به نام القواعد و الفوائد آغاز کنیم توجه جدی به این مقوله بگیریم. ورود قاعده فقهی بر عرصه استنباط و استخراج احکام، عمری هفتصد ساله دارد و از آن پس آثار بسیاری در این زمینه خلق شده است که باید از «عناوین» میر عبدالفتاح حسینی و عوائد الایام (احمد نراقی، الانوار البهیة

طباطبایی قمی، قواعد فقهی از عمید زنجانی و القواعد الفقهیه مکارم شیرازی و قواعد فقهیه محمد موسوی بجنوردی نام برد.

در این میان گزیده‌ای از قواعد کاربردی فقهی تحت عنوان «دویست قاعده فقهی حقوقی کاربردی» با کوشش‌های داوود صادقیان که دویست قاعده معروف فقهی را وجهه مطالعه و بررسی و توضیح قرار داده‌اند در جای خود می‌توان سوده ارزیابی بخصوص که با حجم اندک خود، مرجعی دم دستی تلقی شود که در نگاه کوتاه شناسنامه قاعده را با بهره گرفتن از مآخذ موجود رقم زده است.

بی‌گمان اثر فاضل محمد آقاسی صادقیان دانشجویان حقوق، وکلای عدلیه و قضات دادگستری را سودمند خواهد بود و نه البته همگان را که گفته‌اند:

آشنایان ره بدین معنی برند

در سرای خاص، بلا عام نیست.

اردو بهشت، ۱۳۵۵

محمد رضا خسروی

فهرست مطالب